

İNGİLİZ AVAM KAMARASI'NDAKİ SİYASİ İNANÇ SİSTEMLERİ ve BİLİŞSEL TARZ*

Dr. Psk. Derya Hasta**

Banu Özkolçak***

Bireyler, siyasal görüşleri açısından farklılaş-
tıkları gibi, siyasal konulara yaklaşımları ve bu
konular hakkındaki değerlendirmeleri açısından
da birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bazı bireyler,
olayları yorumlarken birkaç genelleme ve ilkeden
hareket etmekte, tutarsız kanıtları reddetmekte ve
alternatif görüşlere çok az hoşgörü göstermekte-
dirler. Bu bireyler, olaylara yaklaşımlarında ve
değerlendirmelerinde oldukça katıdırlar. Bazı bi-
reyler ise, olayları değerlendirirken son derece es-
nek ve çok boyutlu düşünmekte, onları yorumlar-
ken bir dizi bilgiden hareket etmektedirler.

Araştırmacılar, siyasal düşüncenin içeriği ile
biçimsel boyutları arasındaki ilişkiye özel bir ilgi
göstermektedir. Onların ilgilendikleri temel soru;
bilişsel tarzları birbirinden farklı olan (bilgiyi or-
ganize etmede ve işlemede kendilerine has yolla-
ra başvuran) bireylerin, destekledikleri siyasal gö-
rüş açısından farklılaşıp farklılaşmadıklarıdır. Bu
konuda iki farklı varsayım bulunmaktadır: Sağın
katılığı ve ideolog varsayımı. Sağın katılığı
varsayımı, Adorno ve arkadaşlarının otoriteryan
kişilik kuramından hareketle ortaya atılmıştır.
Otoriteryan kişilik kuramına göre, insanlar kökle-
ri çocukluk yıllarına dayanan derin psikodinamik
çatışmalarla başa çıkabilmek için, son derece mu-

**Tetlock, P. E. (1984). Cognitive style and political belief systems
in the British house of commons. Journal of Personality and Social
Psychology, 46 (2), 365-375.*

***Ankara Üniversitesi DTCF Öğretim Görevlisi*

****Silivri Lisesi*

hafazakar siyasal ve ekonomik görüşler geliştiri-
mektedirler. Diğer bir deyişle, muhafazakar tu-
tumlar genellikle egonun savunulmasına yönelik
tutumlardır. Kuram ayrıca, siyasal düzlemin sa-
ğında yer alan bireylerin bu tür tutumlar sergile-
meye, düzlemin merkezinde ve solunda yer alan
bireylerden daha açık olduklarını belirtmektedir.
Belirsiz ya da düşünceleri değiştirmeye yönelik
olaylar karşısında tehdit algılayan bu kişiler, psi-
kolojik dengelerini sağlayabilmek için katı ve “ya
iyidir ya da kötü” şeklinde ifade edilebilecek iki
uçlu terimlerle düşünmek eğilimindedirler. Farklı
kuramsal varsayımlardan hareketle bu konu üze-
rinde çalışan diğer araştırmacılar da benzer so-
nuçlar elde etmişlerdir.

İdeolog varsayımının savunucuları ise daha
çok “solun otoriteryanizmi” üzerinde durmakta-
dırlar. İdeolog varsayımlarına göre, sağ ve sol
görüşü benimseyen bireylerin bilişsel tarzları, si-
yasal düzlemin merkezinde yer alan bireylerle
karşılaştırıldıklarında benzerlik göstermektedir.
Stone tarafından yapılan araştırmanın sonuçları
“sağın katılığı” varsayımını desteklemektedir.
Stone’a göre, sağ kanatta yer alanlar, sol kanatta
ve merkezde yer alanlardan daha doğmatik, belir-
sizlikler karşısında daha hoşgörüsüz ve bilişsel
açıdan daha basit düşünmektedirler. Bu sonuçlar,
sol otoriteryanizminin olmadığı anlamına gelme-
mektedir.

Son yıllarda araştırmacılar, siyasetçilerin ya da
liderlerin bilişsel tarzları ve siyasal ideolojileri
arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmaktadırlar.
Bu konudaki çalışmalar, siyasi liderlerin
“uzaktan” değerlendirilmesini olanaklı kılan içe-
rik analizi gibi araştırma yöntemlerinin geliştiril-
mesine ön ayak olmuştur. Örneğin, Tetlock, Bir-
leşik Devletler Senatosu’ndaki senatörlerin biliş-
sel tarz ve siyasal ideolojileri arasındaki ilişkiyi
ortaya koymak için bütünleyici karmaşıklık kod-
lama sisteminden (integrative coplexity coding

system) yararlanmıştır. Açık uçlu sorulara verilen yanıtları puanlamak amacıyla yarı projektif test biçiminde düzenlenen bu kodlama sistemi, bütüncü karmaşıklık açısından bireysel farklılıkları ölçmek için geliştirilmiştir. Kodlama sistemi, arşiv belgelerinin, siyasetçilerin konuşmalarının, mektuplarının ve günlüklerinin analiz edilebilmesini sağlayacak şekilde tasarlanmış yöntemsel bir araçtır.

Bütüncü karmaşıklık kodlama sistemi, siyasal düşünce karmaşıklığını, farklılaştırma ve bütüncü olmak üzere iki bilişsel yapıya göre tanımlamaktadır. Düşünce karmaşıklığı düzleminin basit ucunda yer alan bireyler, olayların yorumlanmasında katı ve tek boyutlu düşünmek, bazı çarpıcı bilgilerden hareketle karar vermek eğilimindedirler. Düzlemin karmaşık ucunda yer alan bireyler ise, olayları çok boyutlu kavramlarla yorumlama ve karar verirken farklı kanıtları bütüncü eğilimindedirler.

Tetlock, Birleşik Devletler Senatosu'ndaki ılımlı, aşırı liberal ve aşırı muhafazakar senatörlerin senatodaki konuşmalarını, sağı katılığı ve ideolog varsayımlarını sınamak için bütüncü karmaşıklık açısından değerlendirmiştir. Değerlendirme sonucunda, muhafazakar senatörlerin bütüncü karmaşıklık açısından, ılımlı ya da liberal senatörlerden daha az karmaşık siyasi ifadeler kullandıklarını bulmuştur. Olası karıştırıcı değişkenlerin (siyasi partiye uyum, eğitim, yaş, senatoya hizmet süresi ve tartışma konusunun türü gibi) etkisi kontrol edildiğinde de bulgular pek değişmemiştir.

Tetlock, bilişsel tarz ile siyasal ideoloji arasındaki ilişkiyi inceleyen kuramsal bir model ortaya koymuştur. Rokeach ve Abelson'ın izinden giden modele göre, 20. yüzyılın belli başlı ideolojik hareketleri –komünizm, demokratik sosyalizm, muhafazakar kapitalizm ve faşizm gibi- bireysel öz-

gürlük ve sosyal eşitlik değerleriyle olan ilişkilerine bağlı olarak farklılık göstermektedirler. Muhafazakar kapitalistler ve demokratik sosyalistler özgürlüğe büyük önem verirken, komünistler ve faşistler için özgürlük önemli değildir. Oysa, komünistler ve demokratik sosyalistler eşitliğe büyük önem verirken, kapitalistlerde ve faşistlerde durum tersidir. Bu model aynı zamanda, bilişsel tutarsızlıkların giderilmesinde insanların, kolay ve en az çaba gerektiren çözüm yollarını tercih ettiklerini öne sürmektedir. Modele göre, birbirleriyle rekabet halinde olan özgürlük ve eşitlik gibi değerler arasında dengesizlik söz konusu olduğunda, tutarsızlığın giderilmesinde basit çözüm yolları işe yaramaktadır. Ancak, bu değerler aşağı yukarı eşit güçlere sahip olduklarında, eşitlik ya da özgürlüğün yok sayılması veya desteklenmesi tutarsızlığın azaltılmasında pek işe yaramamaktadır. Böyle durumlarda insanlar, farklılaştırma ya da bütüncü gibi daha karmaşık ve daha çok çaba gerektiren yöntemlere başvurmak zorundadırlar. Siyasi tartışmalarda genellikle, eşitlik ve özgürlük arasında bir gerilim söz konusudur. Bu yüzden, tutarsızlığı azaltmak için her iki değere önem veren ideolojileri destekleyenler (liberaler, sosyal demokratlar), bu değerlerden birine önem veren ya da her ikisini de önemsemeyen ideolojileri destekleyenlerden (komünistler, muhafazakar kapitalistler ve faşistler) daha fazla bütüncü karmaşıklık modellerine başvurmak zorundadırlar. Kısacası, bir ideolojinin değer çokluğu, insanların hem bilişsel tutarsızlık yaşama sıklığını hem de bu tutarsızlıkla başa çıkma yöntemlerinin karmaşıklığını etkilemektedir.

Bilişsel tarz ve siyasal ideolojiyi ele alan değer çoğulculuğu modeli iki büyük üstünlüğe sahiptir. Birincisi, kimi araştırmaların, ılımlı sol kanatta yer alan bireylerin olayları, muhafazakar sağ kanatta yer alanlardan daha esnek ve çok yönlü bir şekilde yorumladıklarına dair bulgularına açıkla-

ma getirmektedir. İdeolog varsayımı bu bulguları açıklamakta zorlanmaktadır. İkincisi, sol hareketin, eşitliğe yönelik kaygının, bireysel hak ve özgürlüklere duyulan kaygı karşısında üstünlüğü sağlanıncaya kadar bütüncü karmasıklığın azaltılması için ne kadar çok çalışması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada, bilişsel tarz ve siyasal ideoloji arasındaki ilişki, Tetlock'un Amerikalı senatörler üzerinde gerçekleştirdiği önceki araştırmasına oranla daha sağlam bir şekilde sınanmaktadır. Örneklemi oluşturan parlamenterler, tüm iş yerlerinin ve endüstrinin devletleştirilmesini savunan "aşırı sosyalistler", endüstrinin sınırlı olarak devletin kontrolünde olmasını savunan "ılımlı sosyalistler", endüstrinin sınırlı olarak özelleştirilmesini savunan "ılımlı muhafazakarlar" ve devletin ekonomiye yönelik herhangi bir müdahalesini tamamen reddeden "aşırı muhafazakarlar" olmak üzere dört grupta ele alınmaktadır.

Araştırmanın amacı, Putnam'ın 1971'deki araştırmasının örneklemi oluşturan İngiliz Avam Kamarası'na mensup parlamenterlerin, bütüncü karmasıklıklarını değerlendirerek, bilişsel tarz ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiyi temel alan varsayımları sınamaktır. Örneğin, sağın katılığı varsayımı, aşırı muhafazakarların, ılımlı muhafazakar ve sosyalistlere oranla bütüncücilik açısından daha az karmasık olacakları beklentisine yol açmaktadır. İdeolog varsayımı ise, aşırı muhafazakar ve sosyalistlerin, bütüncücilik açısından ılımlı muhafazakar ve sosyalistlerden daha az karmasık olacaklarını ileri sürmektedir. Değer çoğulculuğu modeli ise, özgürlüğe ve eşitliğe hemen hemen aynı derecede önem veren ılımlı sosyalist parlamenterlerin, diğer üç gruptaki parlamenterlerle karşılaştırıldığında bütüncücilik açısından daha karmasık olacaklarını işaret etmektedir. Bu model ayrıca, aşırı muhafazakarlarla karşılaştırıldıklarında özgürlüğe ve eşitliğe ay-

nı oranda önem verdikleri için ılımlı muhafazakarların bütüncücilik açısından daha karmasık olacaklarını söylemektedir. Araştırmanın diğer kuramsal amaçları şunlardır: a) Parlamenterlerin, görüşmeler sonucunda elde ettikleri bütüncü karmasıklık puanlarının tutarlı ve istikrarlı olup olmadığını belirlemek, b) bütüncü karmasıklık ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkileri ortaya koymak.

Yöntem

Araştırma, Putnam'ın, 1967 yılında İngiliz Avam Kamarasıyla yaptığı görüşmelerin kopyalarının analizine dayandırılmaktadır. Önce rastgele 110 parlamenter seçilmiş, daha sonra bunların 93'ü (%85) ile görüşme yapılmıştır. Putnam, parlamenterlerle, onların pek çok özelliğini (örneğin, parti uyumu, yaş, eğitim, sosyal sınıf, parlamentodaki çalışma süresi) yansıtan bir görüşme yapıldığını belirtmiştir. Putnam ve asistanlarınca yürütülen görüşmeler öncesinde parlamenterler, araştırmanın amacı (elit siyasal kültürün incelendiği kültürler arası bir araştırma) ve verecekleri yanıtların gizli kalacağı konusunda bilgilendirilmişlerdir. Görüşmeler daima parlamenterlerin geçmişine ilişkin sorular (kariyer, siyasal yaşamda hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları, Britanya'nın karşılaştığı sorunlar hakkındaki genel görüşleri) ile başlamış, daha sonra gündemdeki iki siyasal konu ve siyaset yapma yöntemi hakkında görüş bildirmeleri istenmiştir. Bu noktada, görüşmenin yönü, demokrasinin temel özellikleri, iki büyük siyasal parti arasındaki farklılıklar, siyasal ve sosyal çatışmanın doğası, gelecek için arzuladıkları toplum modeli gibi konuları kapsayan ek konulara çevrilmiştir. Bir görüşme ortalama 75 dakika sürmüştür. Görüşmeler teybe kaydedilmiştir.

Bütüncü karmasıklık kodlaması: Bütüncü karmasıklık puanlarını hesaplayabilmek için, 89 parlamenterin görüşme protokolünden rastgele

10 paragraf uzunluğunda cümleler seçilmiştir. Örnekleme oluşturan dört parlamenter (den ikisi araştırmacının ideolojik gruplardan birine yerleştirilemedikleri için, birisi görüşmesinin kelimesi kelimesine dökümüne izin vermediği için, diğerinin de görüşme kayıtları bulunmadığı için) belirli nedenlerden dolayı araştırmaya dahil edilmiştir. Ortalama 80 kelimelik paragraflardan oluşan materyaller, 7 dereceli bir ölçek aracılığı ile bütünlüyci karmaşıklık açısından değerlendirilmişlerdir. Farklı siyasal gruplara üye parlamentarlere ait paragrafların uzunluklukları arasında anlamlı fark yoktur. Paragraf uzunluğu ve bütünlüyci karmaşıklık arasında bulunan ilişki ise düşük düzeyde ve pozitifdir ($r=.16$).

Bütün materyal, bütünlüyci karmaşıklık için 7 dereceli bir ölçek üzerinden kodlanmıştır. Ölçek, bütünlüyci karmaşıklığı iki değişkenle tanımlamaktadır: Farklılaştırma ve bütünlüleştirme. Farklılaştırma, karar verme aşamasında üzerinde durulan, bir sorunun özelliklerine ya da boyutlarına göndermede bulunmaktadır. Örneğin bir karar verici, siyasi konuları, konuyla ilgili seçenekleri (refahın yeniden dağılımını sağlayan “iyi sosyalist politikalar” ve eşitsizliği sürdüren ya da artıran “kötü kapitalist politikalar” gibi) bir ya da iki kategoride toplayarak analiz etme yolunu seçebilir: Son derece farklılaşmış bir yaklaşım, farklı politikaların, tek bir değerlendirme boyutu içinde sınıflandırılmayacak denli çok yönlü, hatta zaman zaman birbirleriyle çatışan etkilere (örneğin, hükümet açıklarının boyutu, kar oranları, enflasyon, işsizlik, ticaret dengesi ve bir dizi ekonomik ve siyasi değişken gibi) açık olduklarını ileri sürmektedir. Bütünlüleştirme ise farklılaşmış özellikler arasındaki karmaşık bağlantıların gelişmesine göndermede bulunmaktadır. O halde, farklılaştırma, bütünlüleştirmenin bir önkoşuludur. Bütünlüyci karmaşıklık, karar vericinin farklılaşmış özellikleri birbirinden ayrı (düşük bütünlüleştirme),

A'nın B üzerindeki etkisi C'nin düzeyine bağlıdır gibi basit etkileşimler kurarak (orta düzeyde bütünlüleştirme) ya da çoklu, olasılık modelleri ile değerlendirip değerlendirmedeğine (yüksek bütünlüleştirme) bağlıdır.

1 puan düşük farklılaştırma düşük bütünlüleştirmeyi yansıtmaktadır. Örneğin:

Asıl sorun, bizlerin (İngilizler) uzun süredir ortalamalarımızın çok uzağında yaşıyor olmamızdır. Kemerlerimizi sıkmak zorundayız. Kimse bu can sıkıcı gerçekle karşılaşmak istemez, ancak durum budur. Yaşam standartlarımız kaçınılmaz olarak düşmektedir. Kimsenin, var olan ekonomik gerçekliği inkar edebileceğini sanmıyorum.

3 puan ılımlı ya da yüksek farklılaştırmayı ve düşük bütünlüleştirmeyi yansıtmaktadır. Örneğin:

Tabii ki siyasette sorun yalnızca ülke için doğru ya da en iyi olanı yapmak değildir. Neyi sürdürebileceğin de önemlidir. Ekonomik hedeflerimizin arasına gelirler siyaseti (ücret artışlarına getirilen sınırlandırmalar) da katılmalıdır. Bu işi tam anlamıyla tamamlayıp, kemer sıkmayı dayatmak siyasi bir intihardır.

5 puan ılımlı ya da yüksek farklılaştırmayı ve ılımlı bütünlüleştirmeyi yansıtmaktadır. Örneğin:

Muhalefet, görünüşe bakılırsa endüstrinin devletleştirilmesine karşı, birbirleriyle çelişen iki farklı şekilde tepki vermiştir. Bünyelerinde barındırdıkları albayların iyi bir iş yaptıklarını gözler önüne seren kimi uygulamaları kabul etmek zorunda kalmışlardır. Aynı zamanda, hakkında fazlasıyla bilgi sahibi oldukları bu yasa tasarısının geliştirilmesine yönelik kimi ciddi öneriler de ileri sürmüşlerdir. Böylece, komite çalışmasında teknik ayrıntılar hakkında yapıcı davranışlar sergilemiş olsalar da halkın gözünde birbirlerinin has düşmanlarıdır.

7 puan yüksek farklılaştırma yüksek bütünleşmeyi yansıtmaktadır. Örneğin:

Bütçeyi hazırlarken daima rekabet içindeki önceliklerle mücadele etmek zorunda kaldık. En basitinden, onayladığımız sosyal refah programlarını hayata geçirme ihtiyacı ile özel sektörün genişlemesini destekleme ihtiyacı arasındaki gerilimle karşı karşıyayız. Oysa, bu gerilimi ortadan kaldırmanın basit bir kuralı yok. Pek çok şey, bir noktadan sonra bizim kontrolümüzden çıkan, Pound'un durumu, ticaret dengemiz, işsizlik gibi etmenlere bağlı. Genellikle kimse çok fazla memnun değil. Farklı yıllarda farklı önceliklerle karşılaşmakta ve son derece tutarsız davranmaktayız.

2, 4 ve 6 puan, yakın (adjacent) düzeyler arasındaki geçiş noktalarını göstermektedir.

Karmaşıklık kodlama sisteminin, ifade edilen inançların içeriğinden çok, bilişsel yapı üzerinde odaklandığını belirtmekte yarar vardır. Bir dizi siyasi düşüncenin savunuculuğunu üstlenenler, basit ya da karmaşık düşünebilirler. Örneğin, Karl Marx ve Adam Smith, ekonomi siyasetinin temel konuları hakkında farklı kutuplarda yer alan düşüncelere sahiplerdir. Her ikisi de düşüncelerini desteklemek amacıyla bütünleyicilik açısından son derece karmaşık olan görüşler ve deliller (komünizm, kapitalizm gibi) dile getirmişlerdir. Buradan hareketle, bütünleyici karmaşıklık ile bireyler tarafından kabul gören düşüncelerin doğruluğu arasında zorunlu bir ilişki olmadığı söylenebilir.

Parlamentelerin ifadeleri, araştırmanın amacını ve varsayımlarını bilmeyen, kodlama konusunda eğitimden geçmiş üç kodlayıcı tarafından bütünleyici karmaşıklık açısından değerlendirilmiştir. Kodlayıcılar, değerlendirmelerinde büyük ölçüde anlaşmışlardır ($r=.84$). Anlaşmadıklarında ise aralarında tartışarak bir karara varmışlar, gerektiğinde araştırmacının da görüşünü almışlardır.

Siyasi Yönelimin Değerlendirilmesi: Siyasal yönelimin sınıflandırılmasında iki tür bilgi kullanılmıştır: a) parti üyeliği (İşçi Partisine karşı Muhafazakar Parti) ve b) parlamenterlerin, hükümetin ekonomiyi düzenlemede ve sosyal refahı sağlamada üstlendikleri rolle (geleneksel olarak İngiliz siyasetinde bölünmelere yol açan konular) ilgili bir soruya ilişkin yanıtların değerlendirilmesi. Putnam'ın araştırmasında siyasetçiler, 5 dereceli bir ölçek üzerinden değerlendirilmişlerdir; 1 puan, aşırı sosyalist görüşü (temel üretim araçlarının tümünün devlet kontrolünde olmasını destekleyen); 2 puan, ılımlı sosyalist görüşü (ekonominin bir dereceye kadar devlet kontrolünde olmasını savunan); 3 puan, merkezi görüşü (statükoyu destekleyen); 4 puan, ılımlı muhafazakar görüşü (devlet kontrolünün azaltılmasını savunan) ve 5 puan, aşırı muhafazakar görüşü (devlet kontrolünün en aza inmesini isteyen ve klasik Pazar ekonomisini savunan) temsil etmektedir. Bu çalışmada, temel üretimin devlet kontrolünde olmasını destekleyen ve işçi partisine üye parlamenterler aşırı sosyalist; işçi partisine üye ve statükoyu ya da ekonomide sınırlı devlet kontrolünü destekleyenler ılımlı sosyalist; muhafazakar partiye üye ve statüko ya da ekonomide devlet kontrolünün sınırlı bir düzeyde azalmasını destekleyenler ılımlı muhafazakar; muhafazakar partiye üye ve ekonomide devlet kontrolüne neredeyse tamamen karşı olanlar ise aşırı muhafazakar olarak gruplandırılmışlardır. Bu kriterlere göre, 12 parlamenter aşırı sosyalist, 41'i ılımlı sosyalist, 24'ü ılımlı muhafazakar ve 12'si aşırı muhafazakardır.

Putnam'ın araştırmasında incelenen konuyla ilgili diğer değişkenler. Putnam'ın araştırmasında, bütünleyici karmaşıklıkla ilişkili olduğu düşünülen bir dizi değişken için de kodlama yapılmıştır.

1. *İdeolojik Tarz İndeksi:* Faktör analizinden türetilen bu indeks, birbirleriyle bağlantılı olan dört değişik tarz içermektedir a) *genelleştirici-*

özelleştirici: konuları, soyut ilkelere ya da sorunun özel ayrıntılarına göre tartışma eğilimi; b) *tümdengelimli-tümevarımlı düşünce*: düşünceleri, tümdengelim yoluyla soyut bir kuramdan ya da tümevarım yoluyla varolan bir düşünceden türetme eğilimi; c) *Bilinen bir ideolojiye göndermede bulunma*: serbest girişim ya da sosyalizm gibi spesifik bir ideolojiye ya da doktrine göndermede bulunma eğilimi; d) *bir gelecek ütopyasına referans*: yargılayıcı bir siyaset standardı olarak siyasi bir ütopyayı ölçüt alma eğilimi. Putnam'ın araştırmasında parlamenterlerle yapılan görüşmelerde deneklerin her biri, 3 puanlı bir ölçek üzerinden değerlendirilmiştir. Denekler, genelleyici olma, tümdengelimli düşüncelerini ifade etme, bilinen bir ideolojiye göndermede bulunma ve siyasi seçenekleri değerlendirirken bir gelenek ütopyasına göndermede bulunma derecesine bağlı olarak yüksek puanlar elde etmişlerdir.

2. *Konuların Tartışılmasında Tarihsel Bağlamanın Kullanılması*: Putnam, tarihsel bağlamanın deneklerin düşünceleri üzerindeki önemini 3 maddeli bir ölçek aracılığı ile değerlendirmiştir. Bir puan, tarihsel bağlamanın tartışmada merkezi bir etmen olduğunu; 2 puan, tarihsel bağlamanın belirsiz ya da tesadüfi bir etkiye sahip olduğunu; 3 puan ise, tarihsel bağlamanın önemli olmadığını ortaya koymaktadır.

3. *Ahlaklı olmak*: Putnam, var olan sorunlar karşısında ortaya çıkan ayıplama duygusunu değerlendirirken 3 maddeli bir ölçekten yararlanmıştır. Bir puan, ayıplamanın değerlendirilmesinin, tartışmanın merkezi konusu olduğunu; 2 puan, ayıplamaya ilişkin değerlendirmenin, tesadüfi olduğunu ve 3 puan, ayıplamanın değerlendirilmediğini ortaya koymaktadır.

4. *Parti farklarının kapsamı*: Putnam bu değişkeni ölçmek için, "tüm yönleri ile değerlendirdiğinizde, partiler arasında büyük farklar olduğunu;

bazı farklar olduğunu ya da pek fazla fark olmadığını düşünüyor musunuz?" sorusuna verilen yanıtları kodlamıştır. Bunun için 8 maddelik bir ölçek kullanmıştır: 1 puan "çok büyük farkları", 4 puan, "önemli farklar olduğunu" ve 8 puan ise "pek fazla fark olmadığını" ortaya koymaktadır.

5. *Zıt görüşlere gösterilen hoşgörü*: Putnam, bu değişkeni 3 maddeli bir ölçekle değerlendirmiştir. Bir puan, deneklerin, kendi düşüncelerinden farklı olan düşünceleri kabul etmeye pek fazla istekli ve hoşgörülü olmadıklarını, 2 puan, deneklerin bir ölçüde hoşgörüsüz olduklarını ve 3 puan ise, deneklerin hoşgörülü olduklarını ya da muhalif düşünceleri dikkate almada isteksiz olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Tartışma

Araştırmanın sonuçları, sorunların çözümünde ılımlı sosyalistlerin, aşırı sosyalistler ile ılımlı ve aşırı muhafazakarlarla karşılaştırıldıklarında bütünleyiciliği yüksek olan daha karmaşık yöntemlerden yararlandıklarını göstermektedir. İlımlı muhafazakarlar, birbirlerinden pek de farklı olmayan aşırı sosyalistlere ve aşırı muhafazakarlara oranla bütünleyicilik açısından daha karmaşıktırlar. Bu temel sonuçlara, Putnam'ın değerlendirmesinde göz önünde bulundurduğu inanç ve tutum değişkenleri kontrol edilerek ulaşılmıştır.

Sağın katılığı varsayımı, düşünce karmaşıklığının, ılımlı sosyalistlerden ılımlı muhafazakarlara ve aşırı muhafazakarlara doğru niçin bir azalma gösterdiğini "otoriter görüşlere doğru bir gidişatla" açıklayabilmektedir. Ancak karmaşıklığın niçin, ılımlı sosyalistlerden aşırı sosyalistlere doğru bir azalma gösterdiğini veya aşırı muhafazakar ve aşırı sosyalistlerin, olayları yorumlamada eşit derecede bütünleyiciliği olan basit yöntemlere başvurduklarını açıklayamamaktadır. Sonuçların, sağ kanat hedefleri ile katı ve iki uçlu düşünceyi destekleyen özel bir eğilimi savunan kurumsal bir

görüŖle açıklanması kolay değildir. Aşırı sosyalistlerle aşırı muhafazakarların, ılımlı sosyalistler ve ılımlı muhafazakarlara oranla niçin daha az karmaşık olduğunu açıklamada, ideolog varsayımı daha çok işe yaramaktadır. İdeolog varsayımının savunucuları, aşırı sağ ve aşırı sol kanatta yer alan bireyler arasında, temel bilişsel tarz benzerlikleri olduğunu ileri sürmektedirler. Buna karşın ideolog varsayımı, elde edilen sonuçları diğer yönlerden (ılımlı sosyalistlerin ılımlı muhafazakarlara oranla bütüncülük açısından daha karmaşık olmaları gibi) açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Sonuçları en iyi değer çoğulculuğu modeli açıklamaktadır. Modele göre, ılımlı sosyalist görüşleri savunanlar, eşitliğe ve özgürlüğe eşit derecede önem verdiklerinden; özgürlükten çok eşitliğe değer veren aşırı sosyalistlere ve eşitlikten çok özgürlüğe veren ılımlı ya da aşırı muhafazakarlara oranla bütüncülük açısından daha karmaşıktırlar. Bu mantıktan hareketle, ılımlı muhafazakarların aşırı sosyalistlere ya da aşırı muhafazakarlara oranla niçin daha karmaşık olduklarını açıklamak mümkündür. Karma kapitalist ekonomiden yana olan ılımlı muhafazakarlar, saf ya da klasik pazar kapitalizmini savunan aşırı muhafazakarlara ve ekonominin tamamıyla devlet kontrolünde olmasını savunan aşırı sosyalistlere oranla, eşitliğe ve özgürlüğe eşit derecede değer verme eğilimindedirler.

Her ne kadar değer çoğulculuğu modeli, bu verileri açıklamak için uygunsuz da olası diğer yaklaşımları da göz önünde bulundurmakta yarar vardır. Bu yaklaşımlardan biri, Eysenck'in iki etmenli sosyal tutumlar modelidir. Eysenck'e göre sosyal tutumlar, iki boyut üzerinde yapılandırılmışlardır: radikalizm-muhafazakarlık ve dar kafalılık-geniş görüşlülük. Radikalizm-muhafazakarlık, sağ-sol dizini ile benzerlik göstermektedir.

Darkafalılık geniş görüşlülük ise, William James'in bu kavramlara ilişkin analizine dayandırılmaktadır. Darkafalı birey, zıtlıklar karşısında hoşgörüsüz, şüpheli, duygularını dikkate almayan, akılcı ve bencildir. Geniş görüşlü birey ise, idealist ve özgecirdir. Bu görüşten hareketle ideolojik gruplar arasındaki bütüncülük karmaşıklık farklılıklarının açıklanması kısmen mümkündür. Örneğin, Eysenck ve Coulter, aşırı sağ ve aşırı sol görüşlülerin, ılımlılara oranla daha dar kafalı olduklarını bulmuşlardır. Ek olarak, kimi araştırmalarda, dar kafalılık ile katılık, dogmatizm ve belirsizlikler karşısında hoşgörüsüz olma arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre, araştırmanın örneklemini oluşturan aşırı uçlarda yer alan bireylerin bütüncülük karmaşıklıklarının düşük düzeyde olması, daha dar kafalı olduklarının bir göstergesidir. Bu olasılığı tamamen göz ardı edemsek de siyasal ideoloji ve bütüncülük karmaşıklık arasındaki ilişkinin geniş görüşlülük-dar kafalılık görüşüyle açıklanmasına şüphe ile yaklaşmamızı gerektiren iki bulgu vardır. Birincisi, Putnam'ın araştırmasında, karşıt görüşlere gösterilen hoşgörü ile geniş görüşlülük-dar kafalılık ilişkili görünmektedir. Covaryans analizi bu değişkenin, bütüncülük karmaşıklık ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkideki varyansın önemli bir miktarını açıkladığına işaret etmektedir. İkincisi, geniş görüşlülük-dar kafalılık ile radikalizm ve muhafazakarlık boyutları farklıdır. Bu yüzden, değer çoğulculuğu modelinin, ılımlı sosyalistlerin bütüncülük karmaşıklıklarının neden ılımlı muhafazakarlarınkinden daha yüksek olduğunu açıklaması zordur. Eysenck'e göre, iki grup da eşit düzeyde geniş görüşlü olmalıdır.

Dikkate değer diğer bir açıklama ise, düşünce karmaşıklığında siyasal görevin etkisini vurgulamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri başkanları ve senatörleriyle yapılan önceki çalışmalar, muhalefetteki siyasetçilerin, siyasi gündemi belirle-

yen siyasetçilerden daha basit, genel ifadeler kullandıklarını öne sürmektedir. Muhalefet görevinin siyasetçilere, konuları “ya siyahtır ya da beyaz” gibi keskin ve katı terimlerle ifade etme özgürlüğü tanıyıp tanımadığı tartışılmaktadır. Aksine, siyaseti belirleme görevi, konuşma üzerinde daha gerçekçi sınırlamaları gerektirmektedir. Örneğin, bu görev siyasetçilerin, karmaşık ekonomik ve sosyal sistemlerin yönetiminde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan, popüler olmayan, modası geçmiş kararları açıklamalarını ve doğrulamalarını gerektirmektedir. Siyasi görev açıklamasına da kuşkuyla yaklaşmamızı gerektiren iki neden vardır: Birincisi, parlamenterlerin görüşmeleri mahrem ve gizlidir. Tepkilerin arzulanan sosyal ya da siyasi görüntüyü yansıtmaya çabası taşımadığından ve tamamen samimi olduğundan asla emin olamayız. Bununla birlikte, izlenim oluşturma ilkelerine göre, karşı tarafı etkileme çabası özel görüşmelerdeki ifadelerde, halka seslenen ifadelerde olduğundan daha az ortaya çıkacaktır. İkincisi, siyasi görev açıklaması ardında pek çok yanıtlanmamış soru bırakmaktadır. Örneğin, karmaşıklık açısından anlamlı farklılıklar neden hükümetteki işçi partisinin aşırı üyeleri ve muhalefetteki muhafazakar partinin aşırı ve ılımlı üyeleri arasında ortaya çıkmıştır. Belki de siyasi rol görüşüyle açıklanması daha zor olan, niçin muhalefetteki ılımlı muhafazakarların, en azından siyaseti belirledikleri varsayılan aşırı sosyalistlerden daha fazla bütüncü karmaşıklığa sahip olduklarıdır.

Bu araştırmanın bulguları için en uygun açıklama, daha önce de belirtildiği gibi değer çoğulculuğu modelinden gelmektedir. Modele göre, siyasi düşünce karmaşıklığı ve bilişsel tarz arasında karşılıklı etkileşim vardır. Yani, bir taraftan kişinin ideolojisinin değer çoğulculuğu, onun siyasi konularda tipik olarak nasıl düşüneceğini belirlerken, diğer taraftan bilişsel tarzı da ideolojisinin değer içeriğini şekillendirebilir. Örneğin, be-

lirsizlikten ve bilişsel tutarsızlıktan hoşlanmayan bireylere, tek bir değere vurgu yapan ideolojiler çoğulcu ideolojilerden daha çekici geliyor olabilir. Bu varsayımların sınanması için açık bir şekilde kapsamlı boylamalı veriler gerekmektedir.

Değer çoğulculuğu modeline göre, üzerinde tartışılan konu ne olursa olsun, belirli ideolojik grupların diğer gruplara oranla bütüncüçülük açısından her zaman daha karmaşık olduklarını düşünmek doğru değildir. Model, insanların, siyasi konular üzerine akıl yürütürken karmaşık yollara başvurduklarını belirtmektedir. Bu karmaşıklık, aşağı yukarı aynı derecede önemli olan iki ya da daha fazla değer, birbirlerinin karşılığı olan eylemlere ne derece işaret ettiğine bağlı olarak değişmektedir. Bir muhafazakar açısından bakıldığında, bireysel özgürlüğe duyulan ilgi ile ulusal güvenliğe duyulan ilgi karşı karşıya kaldığında böyle bir durum gözlenmektedir. Bir liberalin ya da sosyal demokratın açısından bakıldığında ise, ekonomik yeterlilik ile ekonomik büyüme karşı karşıya kaldığında aynı şey gözlenecektir.

Sonuç olarak, bu alandaki araştırmacıların kaçınılmaz olarak karşılaştığı bir durumla -siyasi inanç ve ideallerin araştırmaya karıştırılıp karıştırılmadığı gerçeği- ile karşı karşıyayız. Otoriterlik kuramının yazarları, sağ görüşün karşısında olmakla; ideolog varsayımının taraftarları merkezîçilikle (aşırı sağ ve sola karşı olmakla) suçlanmışlardır. Biz de olasılıkla, bütüncüçülük karmaşıklığın bütüncüçülük basitlikten daha iyi olduğu varsayılırsa (ki kuşku bir önerme), çoğulcu ideolojilere taraftar, tek bir değere vurgu yapan ideolojilere karşı olma eğiliminde algılanacağız. Oysa, bu araştırmada, desteklenen ideolojilerin doğruluğu ve düşüncenin karmaşıklık düzeyi arasında önerilen pozitif ya da negatif ilişkiler için deneysel doğrulamalar sunulmamıştır.